

Burakowski, Jan

"Sierpc i Ziemia Sierpecka w XX wieku"

Notatki Płockie 38/1-154, 58-59

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

"SIERPC I ZIEMIA SIERPECKA W XX WIEKU"

Sierpc nie może się poszczycić zbyt bogatą dokumentacją swej historii - choć należy do najstarszych miast mazowieckich. Brak dotychczas naukowej monografii miasta a, i w dokumentacji wielu istotnych dla dziejów miasta zagadnień szczegółowych istnieje wiele luk. Na ten stan rzeczy decydujący wpływ miał zapewne fakt, że miasto nad Sierpinią przez stulecia było skromną osadą spełniającą wyłącznie funkcje usługowo-handlowe. Wspomniana szczupłość literatury dokumentującej przeszłość jest charakterystyczna nie tylko dla zamierzonych dziejów miasta ale i dla ostatnich dziesięcioleci, gdy Sierpc stał się sporym miastem, stolicą powiatu i ważnym węzłem komunikacyjnym. A do udokumentowania i ocalenia pamięci jest z najnowszej historii sporo, bo niespokojny wiek XX przyniósł wydarzenia i przemiany, które przeobraziły miasto do gruntu. Na przestrzeni XX wieku zmienił się radykalnie obraz demograficzny miasta, z którego w wyniku I wojny światowej znikali Rosjanie, a w wyniku II wojny światowej społeczność i żydowska i niemiecka, będące przez wieki istotnym składnikiem ludności miasta.

Z osady na wół rolniczej Sierpc, w wyniku budowy linii kolejowych i rozwoju przemysłu, przekształcił się w miasto, przy którego ulicach miejsce drewnianych chałup zajęły piętrowe kamienice. Powstały szkoły i placówki kulturalne - a przede wszystkim zmieniła się mentalność i obyczajowość mieszkańców.

Z troski aby ocalić od zapomnienia pamięć o wydarzeniach i przemianach oraz związanych z nimi ludziach, aby zgromadzić i zabezpieczyć dokumentację dziejów Sierpca wynikła koncepcja konkursu na wspomnienia lub opracowania dokumentalne pod hasłem: "Sierpc i Ziemia Sierpecka w XX wieku". Inicjatywa wyszła z Miejskiej Biblioteki Publicznej i uzyskała przychylną ocenę władz miejskich. Bardzo istotną okolicznością, umożliwiającą zrealizowanie konkursu, był fakt zgłoszenia akcesu do grona współorganizatorów i zadeklarowanie wpłat na fundusz nagród przez kilkanaście firm, instytucji i organizacji oraz urzędy samorządowe gmin dawnego powiatu sierpeckiego. Splendoru inicjatywie dodawał fakt objęcia patronatu nad konkursem przez dra Jakuba Chojnackiego - Prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Formuła Konkursu, który ogłoszony został w maju 1992 roku i trwał do końca 1992 roku, była bardzo szeroka. Przedmiotem pracy konkursowej mógł być każdy rodzaj wspomnień osobistych lub opracowania dokumentalnego związane z terytorium powiatu wg stanu na koniec 1945 roku i zawarty w obrębie

lat 1901-1991. Organizatorzy nie wprowadzili żadnych ograniczeń w zakresie objętości, problematyki i formy prac konkursowych. Regulamin sugerował, że prace /dotychczas nie publikowane drukiem/ mogą, m.in. dotyczyć:

- odzwierciedlenia na terenie Ziemi Sierpeckiej w ogóle lub też w poszczególnych miejscowościach, zakładach pracy, szkołach, organizacjach, życiu osób lub rodzin - ogólnokrajowych wydarzeń i procesów społecznych, gospodarczych, kulturalnych i in.;

- istotnych wydarzeń lokalnych;

- okoliczności związanych z organizacją i działalnością zakładów pracy, szkół, instytucji kulturalnych i in., organizacji politycznych, społecznych, kulturalnych, religijnych i zawodowych, organów władzy państwowej i samorządowej;

- działalności i dorobku ludzi, grup osób lub rodzin zasłużonych dla kraju, regionu, instytucji czy też organizacji;

- procesów i przemian społecznych, gospodarczych, cywilizacyjnych, kulturalnych i obyczajowych w mieście i na wsi;

- tradycji zawodowych i rodzinnych, zarówno zjawisk ogólniejszych i występujących na przestrzeni dłuższego okresu czasu, jak również pojedynczych wydarzeń i faktów - tak społeczności istniejących dotychczas, jak również należących już wyłącznie do historii.

W regulaminowym terminie do sekretariatu Konkursu /MBP/, wpłynęły 33 prace: 10 to wspomnienia osobiste, 5 - biografie osób lub dzieje rodzin zasłużonych dla miasta, a 15 - opracowania dokumentalne o różnym charakterze. 3 prace nie spełniały wymogów regulaminowych /wiersze, impresje/. We wspomnieniach i innych pracach najszerzej reprezentowana jest problematyka związana z okupacją hitlerowską /1939-1945/ i pierwszymi latami powojennymi. Tematyka szeregu prac związana jest z problematyką tajnego nauczania w czasie wojny. Wyraźnie zostały odzwierciedlone wydarzenia i klimat lat terroru stalinowskiego na terenie byłego ZSRR - dokąd zawierucha wojenna rzuciła Sierpeczan - i wypaczenia okresu stalinowskiego w Polsce. Opracowania konkursowe przypominają też rodziny i wybitne jednostki zasłużone dla miasta /Tułodzieccy, Włoczkowscy, Jakub Rudowski, Franciszek Łazowski, Franciszek Midura, Longin M. Ryglewicz i in./ i losy "zwykłych" ludzi w latach wojny /W. Orłowski, K. Sulkowski/. Sporo opracowań to monograficzne zarysy historii instytucji i organizacji społecznych /Miejskiej Biblioteki Publicznej, Państwowej Szkoły Muzycznej, Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wycho-

waczego, Oddziałów TNP i PTTK/. Dwie cenne prace dokumentują dzieje społeczności już nieistniejących a odgrywających w przeszłości znaczną rolę w dziejach Sierpca /Żydzi i Niemcy/.

Do oceny prac konkursowych organizatorzy powołali Sąd Konkursowy w składzie: przewodniczący - mgr Jan Piotrowski /przewodniczący Rady Miejskiej/, sekretarz - mgr Jan Burakowski /dyr. MBP/, członkowie: - mgr Barbara Gawska /kier. Oddziału Stow. "Pax"/, mgr Grzegorz Radomski /nauczyciel LO/, mgr Krystyna Szczepek /prezydent Fundacji "Sierpc 2000"/ i dr Leopold Szulakiewicz /lekarz, przedstawiciel TNP/.

Sąd Konkursowy, na posiedzeniu w dniu 18 lutego 1993 r., ocenił zgłoszone prace i przyznał 9 nagród, na łączną kwotę 19 mln.zł., następującym autorom:

2 nagrody I^o w wysokości 4 mln. zł każda:

1. Halinie Gieżyńskiej - za pracę pt. "Szkoło, szkoło, gdy cię wspominam."

2. Stefanii Głuchowskiej - za pracę pt. "Lata II wojny światowej i okupacji w Sierpcu".

4 nagrody II° w wysokości 2 mln. zł każda:

1. Henryki Piekarskiej - za pracę pt. "Z Sierpca do Chicago. Pamiętnik przeżyć Wiktora Ostrowskiego".

2. Grzegorzowi Radomskiemu - za pracę pt. "Żydzi sierpeccy".

3. Januszowi J. Rudowskiemu - za pracę pt. "Wspomnienie o Jakubie Rudowskim". "Rodzina Włoczkowskich".

4. Stanisławie Zajdzińskiej - za "Wspomnienia" /Tajne nauczanie. Wspomnienia z obozów na terenie ZSRR. Pierwsze dni wolności na terenie Białostoczyzny/.

3 nagrody III° w wysokości 1 mln. zł każda:

1. Władysławowi Gąsiorowskiemu - za zestaw artykułów i szkiców wspomnieniowych /ze szczególnym wskazaniem na prace: "Wojna w mojej pamięci" i "Prawda o żołnierzach - górnikach"/.

2. Antoniemu Jankowskiemu - za zestaw gawęd i szkiców /ze szczególnym wskazaniem na pracę: "Współzycie Polaków z mniejszościami narodowymi na Ziemi Sierpeckiej w okresie międzywojennym"/.

3. Marii Wiśniewskiej - za pracę pt. "Miejska Biblioteka Publiczna w Sierpcu. 1946-1992".

Obie prace wyróżnione nagrodami pierwszego stopnia /Halinie Giżyńskiej i Stefanii Głuchowskiej/ to obszerne prace ukazujące okupację i pierwsze lata powojenne oczami dziewcząt, którym wojna i okupacja uniemożliwiła normalną naukę szkolną. Główny wątek wspomnień w obu pracach stanowi tajna nauka w warunkach okupacji - ale ukazana na bardzo bogatym tle realiów życia codziennego w warunkach okupacji i w pierwszych latach powojennych. Dalsze rozdziały pracy H. Giżyńskiej przedstawiają lata nauki autorki w l. 1945-1955 w szkole średniej i wyższej /Katolicki Uniwersytet Lubelski/. W tych partiach wspomnień ukazany jest plastycznie trudny los chłopów, szczególnie bogatszych /"kułaków"/ w latach wypaczeń stalinowskich i ciernista droga młodzieży z tego środowiska pragnącej zdobywać wyższe wykształcenie.

Wyróżnione nagrodami drugiego stopnia obszerne prace Henryki Piekarskiej i Stanisławy Zajdzińskiej są niezwykle wartościowe, prezentują w pięknej formie dramatyczne losy "zwykłych" ludzi wplątanych w tryby historii. Główny wątek obu prac to przeżycia ludzi, którzy w latach wojny znaleźli się na terytorium b. ZSRR i w wyniku represji trafili do obozów koncentracyjnych /"łagrów"/ jako "wrogowie ludu". Praca H. Piekarskiej ukazuje los żołnierza, który trafił do armii Władysława Andersa, przeszedł jej szlak bojowy, pozostał na Zachodzie i wrósł w społeczeństwo amerykańskie, zachowując jednak żywy kontakt emocjonalny ze "starym krajem" i miastem rodzinnym. Opracowania Grzegorza Radomskiego /"Żydzi sierpeccy"/ i Janusza Rudowskiego /"Jakub Rudowski", "Rodzina Włoczkowskich"/ przynoszą wiele istotnych nieznanych, lub mało znanych, informacji o środowisku żydowskim oraz osobach szczególnie zasłużonych dla Sierpca.

Bardzo cenne są również opracowania wyróżnione nagrodami trzeciego stopnia. Prace Władysława Gąsiorowskiego dają przejmujący obraz rzeczywistości okupacyjnej i działań wojennych widzianych oczami dorastającego chłopca, a także przynoszą szereg istotnych informacji o działalności organizacji społecznych na terenie Sierpca /TNP,PTTK/ i związanych z nimi ludźmi. Należy jednak zwrócić uwagę, że wspomnienia wojenne i żołnierskie /najcenniejsze prace/ są luźno związane z problematyką sierpecką.

Prace Antoniego Jankowskiego to przede wszystkim liryczne, pełne uroku gawędy o Sierpcu czasu minionego - ale przynoszące również szereg istotnych danych o mieście i jego ludziach.

Monografia Marii Wiśniewskiej to szczegółowy, rzetelny obraz rozwoju Biblioteki Miejskiej w Sierpcu - poczynając od przedwojennych prób organizacji biblioteki aż po ostatnie dni.

Należy zwrócić uwagę, że istotnym uzupełnieniem większości nagrodzonych prac są fotokopie lub oryginały dokumentów i zdjęcia fotograficzne o tematyce ściśle związanej z tokiem narracji.

Impreza finałowa związana z podsumowaniem przebiegu konkursu i wręczeniem nagród jego laureatom odbyła się 18 marca 1993 r.

Wzięli w niej udział, m.in.: gospodarze miasta - Przewodniczący Rady Miejskiej mgr Jan Piotrowski i Burmistrz mgr Zdzisław Dumowski, Prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego, dr Jakub Chojnacki i z-ca dyrektora Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Płocku - mgr Wanda Żrelińska.

Dorobek Konkursu i walory nagrodzonych prac przedstawił przewodniczący Sądu Konkursowego - mgr Jan Piotrowski. Bardzo istotną częścią imprezy był montaż tekstów wspomnień związanych z II wojną światową w wykonaniu uczennic Liceum Ogólnokształcącego w Sierpcu pod kierunkiem mgr Ewy Nowakowskiej. Uczestnicy Konkursu, poza nagrodami pieniężnymi, otrzymali także cenne upominki książkowe ufundowane przez Towarzystwo Naukowe Płockie, Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Płocku i Urząd Skarbowy w Sierpcu.